

स्वतन्त्र न्यायपालिका

नेपालय् सहभागितामूलक संविधान निर्माण
सफू-मा:
८

प्रकाशक

संवैधानिक संवाद केन्द्र

न्हपांगु संस्करण- २०६५ साल

प्रतिलिपि अधिकार © संवैधानिक संवाद केन्द्र सर्वाधिकार सुरक्षित दु । सामग्रीया श्रोत संवैधानिक संवाद केन्द्रयात न्हयथना गैरब्यावसायिक प्रयोजनया लागि थुगू सफूया छु नं ब्वति हाकनं पिकाय्गु वा भाय् हिइके फै । उगु हाकनं पिकाय्गु वा भाय् हिकूगु छगु प्रति संवैधानिक संवाद केन्द्रयात् बिइमाली ।

साजसज्जा व मुद्रण

प्रिन्ट प्वाइन्ट पब्लिसिड, त्रिपुरेश्वर, येँ ।

फोन : ४२४९६७४, ४२४९६७५

मेगु खँ सिइकेत वा थुगु सफूया लागिं क्वय् न्हयथनातःगु थासय् स्वापु तैदिसँ :

संवैधानिक संवाद केन्द्र

स्वंगुगु व प्यंगुगु तँ, अल्फा वेटा कम्प्लेक्स, बुद्धनगर, येँ

टेलिफोन नं. ९७७-१-४७८५४६६/४७८५४८६/४७८५९९८

ई-मेल : info@ccd.org.np

वेबसाइट : www.ccd.org.np

स्वतन्त्र न्यायपालिका

सफू-मा: ८

स्वतन्त्र न्यायपालिका	१
स्वतन्त्र न्यायपालिका धैगु छु ?	२
संविधानं स्वतन्त्र न्यायपालिका गथे स्वनी ?	३
स्वतन्त्र न्यायप्रणालीया स्वरुप शुकरथं क्वछी ?	३
न्यायपालिकाया शक्ति वा अधिकार छु स्वः ?	४
न्यायपालिकाया आर्थिक स्वतन्त्रतायात गथे सुनिश्चित याइ ?	४
न्यायपरिषद धैगु छु ?	५
स्वतन्त्र न्यायपालिकाया खँय् संविधानसभ्रां सहलह याय् माःगु खँ छु छु ?	५
नेपाःया न्यायिक इतिहास गथे च्च ?	६
संविधानसभ्राय् सहलह याय्माःगु छुं खँ	७

स्वतन्त्र न्यायपालिका

स्वतन्त्र न्यायपालिकां लोकतांत्रिक समाज्य तःधंगु भूमिका म्हिती ।

- » थ्व संविधानया अभिभावक खः ।
- » थ्व सकल नागरिकया कानुनी हकया रक्षक खः ।
- » अधिकार मदय्क सरकारं छु ज्या गबलय् यात धैगु खँय् थ्वं क्वछी, नापं कानुन अःखःया ज्या दिक्केत उजं बीफु ।
- » सरकार थःगु कर्तव्य पूर्वकेत गुगुं इलय् असफल जुल धैगु खँय् थ्वं क्वछी, अलय् उकियात पूर्वकेत सरकारयात उजं बीफु ।
- » न्यायपालिकां सरकारया थी थी निकाय दथुइ जुगु कचवं क्वछी ।
- » न्यायपालिकां नागरिकत दथुया कचवंलय् सुयां पैँ मलिसे क्वछीगु व कानुनी अधिकारयात ज्याख्यले बी ।

सामान्यतः राज्यया संविधानय् स्वतन्त्र न्यायपालिकाया मू मू तत्व न्ह्यथनातःगु दइ । संविधानं न्यायिक शक्ति, ज्या, संरचना, क्षेत्राधिकार व न्यायधीशतय्गु नियुक्ति व पदमुक्तिया प्रक्रिया स्वनी । छुं छुं तत्व संविधानया घोषणा धुंकाः कानुनकथं क्वछीगु यानाः व्यवस्था यानातःगु दइ ।

लोकतंत्रय् न्यायपालिकां मूकथं प्यंगू मूल्य ज्वनाः लँ ली माः व दक्व मूल्य न्यायाधीशतय् व दक्व न्यायपालिकाय् ज्याय् छ्यली ।

लोकतंत्रय् न्यायपालिका		
मार्गनिर्देशक मूल्य	न्यायाधीशयात	दक्व न्यायपालिकायात
स्वतन्त्रता	सुं नं न्यायाधीशं छुं नुं मुद्दा गुगुं नं पक्षयात तिवः मविउसे वा रयाः चिकु मक्यसे कानुनकथं जक क्वछीमाः । थ्व निर्णयकारी स्वतन्त्रता खः ।	नियुक्ति, पदोन्नति, सरुवा, अनुशासन व बजेट नापं न्यायपालिकाया ज्याय् लिच्चः लाकेफुगु छुं नं खँय् सरकारं याय् मज्यगु ज्याखं न्यायपालिकायात विस्कं तय्माः । थ्व संस्थागत स्वतन्त्रता खः ।
जवाफदेहिता	सुं नं न्यायाधीश, वं क्वछिउगु खँय् खुल्ला अदालतय् वैगु प्रस्तुतिं व वं याःगु कानुनलिसे कथंमहंगु ज्याय् अनुशासनया खँय् जवाफदेही जुइ ।	च्वय् न्ह्यथनातःगु खँय् न्यायपालिकाया किचः लाःसा न्यायपालिका पूर्ण पारदर्शी निर्णय मार्फत जवाफदेही जुइमाः । व सार्वजनिक कोष छ्यःगु खँय् उकिं विधायिकाय् लिसः बीमाः ।

मार्गनिर्देशक मूल्य	न्यायाधीशयात	दक्व न्यायपालिकायात
प्रभावकारिता	न्यायाधीशं याःगु निर्णय व अदालतया व्यवस्थापन, व्यावसायिक सक्षमताया तःजिगु दापूया जुडमाः ।	न्यायाधीशतयगु प्रभावकारिताया पक्षय् सरकारं मखु न्यायाधीशतसें हे सम्बोधन याय्माः । उकिं प्रभावकारी न्यायाधीशतय-गुजक पदोन्नतिया विचाः याय् फय्माः ।
सक्षमता	न्यायाधीशतसें गाक्क मेहनत याय्माः व सकलसिनं थःगु ज्याय् सक्षमता क्यना पूर्वकेमाः ।	न्यायाधीशतयगु प्रभावकारिताया पक्षय् सरकारं मखु न्यायाधीशतसें हे सम्बोधन याय्माः । उकिं प्रभावकारी न्यायाधीशतय-गुजक पदोन्नतिया विचाः याय् फय्माः ।

नेपाःया न्यायपालिका स्वनेत संविधानसभां क्वय् न्त्यथनातःगु थी थी पक्षय् ध्यान बीमाली ।

१. स्वतन्त्र न्यायपालिका धैगु छु ?
२. संविधानं स्वतन्त्र न्यायपालिका गथे स्वनी ?
३. स्वतन्त्र न्यायप्रणालीया स्वरुप गुकथं क्वछी ?
४. स्वतन्त्र न्यायप्रणालीया अधिकार छु छु खः ?
५. न्यायपालिकाया आर्थिक स्वतन्त्रता गथे सुनिश्चित याइ ?
६. न्यायपरिषद् धैगु छु ?
७. स्वतन्त्र न्यायपालिकाया खँय् संविधानसभां सहलह याय्माःगु खँ छु छु ?
८. नेपाःया न्यायिक इतिहास गथे च्वं ?

१. स्वतन्त्र न्यायपालिका धैगु छु ?

स्वतन्त्र न्यायपालिका थःम्ह हे क्वछीफूगु व राजनैतिक दल सरकारी निकाय वा मेमेपिनिगु खनेदय्क गाजलं मदाःगु छगु स्वतन्त्र संस्थाकथं न्त्याकातःगु दइ ।

स्वतन्त्र न्यायपालिका धैगु सरकारया छगू अड्ग नं खः गुकियात मेमेगु अड्ग कार्यकारिणी व विधायिकाया किचलं मख्य्क न्त्याकातइ । थ्व स्वतन्त्रतां स्वंगू थी थी अड्ग दथुइ प्रभावकारी शक्ति संतुलन थकाइ । संविधानं अड्ग पतिकंया भूमिका व जिम्मेवारी स्पष्ट व्यवस्था यानाः थ्व स्वतन्त्रतायात सुनिश्चित याय्त् ग्वहालि याइ ।

निष्पक्ष न्याय प्रणाली स्वनाः न्यायपालिकाय् राजनैतिक किचः पाः याय्गु सरकारया अभिप्राय नागरिकतय्गु न्त्यःने न्त्यव्वइ । छुं नं राजनैतिक दल वा विचारधाराप्रति जवाफदेही जुडगु पलेसा न्यायपालिका, संविधान व कानुन अन्तरगत जनताप्रति जवाफदेही जुइ ।

२. संविधानं स्वतन्त्र न्यायपालिका गथे स्वती ?

संविधानं सु न मनूयाके सरकारया शक्तियात चीत ग्वहालि याइ ।

न्यायपालिका संविधान व कानुनया अन्तिम व्याख्याता खः । दक्व सरकारी निकायनं न्यायपालिकाया निर्णय मानय् याय्माः । थ्व थी थी निर्णय व व्याख्या लिपायात नजीर व दसु जुइ ।

संविधानं संस्थागत व क्वच्छीगु स्वतन्त्रता दुगु न्यायपालिका दय्केमाः । संस्थागत स्वतन्त्रतां न्यायपालिकायात मेमेगु लागाया किचलं मकिक् थःगु प्रशासन न्ह्याके फय्कावी । दसुकथं, संस्थागतकथं स्वतन्त्र न्यायपालिकां न्यायाधीशतय्गु नियुक्ति व अनुशासन, न्यायसेवाया पारिश्रमिक व बजेट, वय्कःपिनिगु कार्यसम्पादनया समीक्षा राजनैतिककथं तटस्थ जुयाः याइ । परिषदं न्यायधीशतय् हे थुकिया यक्को अधिकार बियाः अजागु ज्या याय्फु ।

संस्थागत स्वतन्त्रतां निर्णयकारी स्वतन्त्रतायात हःपाः बी । निर्णयकारी स्वतन्त्रता धैगु न्यायपालिकां पिनेया किचः व गाजलं मदायक संविधान व देशय् दैच्वंगु कानुनया बःकयाः थःगु निर्णय बीगु खः ।

संविधानं मेमेगु सरकारी निकायलिसे न्यायपालिकाया स्वापु परिभाषित याय्माः अलय् सरकारया मेमेगु निकायनं न्यायपालिकाया अधिकारय् अनुचितकथं लिच्वः लाके फैमखु धैगु नं प्रष्ट याय्माः । थजागु संस्थागत स्वतन्त्रता काय्त न्याय परिषदं (बुंदा ल्याः ६ स्वैदिसं) ग्वहालि याय्फु ।

३. स्वतन्त्र न्यायप्रणालीया स्वरूप गुकथं क्वछी ?

स्वतन्त्र न्यायप्रणालीया विकासय् नागरिकया आवश्यकतायात ध्यान बियाः नागरिकया थी थी च्यूतालय् उप्वलं उप्वः बिचाः याय्त न्यायपालिकाया विकास याय्गुली राज्य सक्षम जु । संविधानं सामान्यतः नागरिकतय्गु अधिकार दकलय् बाँलाक संरक्षण याइकथं न्यायपालिकाया संरचना क्वछिनातःगु दइ । संविधानय् अदालती प्रणालीया संरचनाया थासा दय्का राज्यं न्यायिक स्वतन्त्रता क्वातुकेत ग्वहालि याइ । संविधानं स्व-प्रशासनया महत्वपूर्ण तत्व दुगु न्यायपालिका दय्केफु ।

संघीय संविधानं दक्व अदालत स्वनेफु वा क्वय् क्वय्या अदालत लिपा स्वनेगु यानाः विधायिकायात ज्या बियाः सामान्यतः सर्वोच्च अदालतजक नं स्वनेफु । दसुकथं दक्षिण अफ्रिकाया संविधानं यक्को अदालतया धलः दय्कुगु खःसा स्लोभाकियाया संविधानं सर्वोच्च अदालतजक स्वनाः ल्यंदुगु मेमेगु अदालत कानुनं लिपा स्वनीगु यानाः व्यवस्था याःगु खः । संसदयात माःकथं क्वय्या अदालत दय्केत ब्यूगु अधिकारया व्यवस्थां जनसाधारणयात संभव दतले न्यायदुने बाँलाक न्ह्याय् दय्केत हिलावंगु ई नालेगु स्यनाः बी ।

संविधानं सामान्यतः संवैधानिक अदालत वा सर्वोच्च अदालत वा निगुलिं पलिस्था याइ । संवैधानिक अदालतं स्वभावतः संवैधानिक विषयवस्तुइ क्षेत्राधिकार दय्की । संवैधानिक व्याख्यायात छ्गूजक अदालतय् केन्द्रीकृत याइबलय् संविधानया स्थीर वा अटल व्याख्या दैच्वनी । मेमेगु मुद्दाय् सर्वोच्च

अदालत व क्वय् क्वय्या अदालतया क्षेत्राधिकार दइ । संवैधानिक अदालत मदुगु राज्यय् संवैधानिक विषयवस्तु नापं दक्व मुद्दाय् सर्वोच्च अदालत व क्वय् क्वय्या अदालतया क्षेत्राधिकार दैचवनी ।

संविधानं उच्च अदालतयात त्वःताः मेमेगु अदालतया नं व्यवस्था याय्फु । संविधानं प्रशासकीय, न्यायाधिकरण व फौजदारीनापंया माःकथं थी थी अदालत स्वनेत विधायिकायात अधिकार वीफु । नागरिकया खँय् सम्बोधन याय्फु क्षमता दुगु अदालत पलिस्था जूगु उच्चया वंगुलिं नागरिकतय्त न्याय दुने थ्यंक थ्यंकावी । राज्य द्वन्द्व धुंकाःया संक्रमण इलय् न्याय दुने क्वातुगु व सेल्लागु स्वापुतिं सरकारी संरचना व ज्याखँय् जनताया विश्वास थहांवइ अलय् राज्ययात स्थीर याय्त नं ग्वहालि याइ ।

संविधानं न्यायप्रणाली एकात्मक वा द्वैध अदालती प्रणाली गथे जुइ धैगु खँ नं न्ह्यथनातइ । एकात्मक प्रणाली छ्गु अदालती व्यवस्था दइ अलय् उकिं दक्व मुद्दाया फैसला याइ । थ्व प्रणाली म्हो खर्च जुइगु व अप्पुक् व्यवस्थापन याय्फैगुकथं जुइफुसां थुकिं संघीय वा प्रान्तीय मुद्दायात सम्बोधन याय्त धाःसा थाकुइ । दोहोरो प्रणालि प्रायःयाना संघीय व्यवस्थाय् छ्यली छ्याध्याःसा थुकिं उप-राष्ट्रिय इकाइयात स्थानीय कचवं ज्यंकेगु क्षमता क्यनी ।

४. न्यायपालिकाया शक्ति वा अधिकार छु छु थः ?

न्यायपालिकाया शक्ति वा अधिकार क्वछिबलय् व थी थी अधिकार संस्थागत व निर्णयकारी स्वतन्त्रताय् गथे लिचवः लाकी धैगु खँ संविधानय् न्ह्यथनेगु महत्वपूर्ण जुइ । थ्व स्वतन्त्रता अदालती प्रणालीयात जवाफदेही, प्रभावकारी व सक्षम याय्त महत्वपूर्ण जुइ ।

संविधानं प्रायःयाना न्यायपालिकाया शक्ति वा अधिकारया थासा क्वछ्युगु दइ । थुकिं राज्यय् न्यायपालिकाया मार्गनिर्देशक सिद्धान्त स्वनेत ग्वहालि याःगु दइ । संविधानं स्वतन्त्र न्यायपालिकायात थी थी खँय् जिम्मेवार याना तइ । स्वतन्त्र न्यायपालिका प्रायः यानाः संविधानया संरक्षण याय्त जिम्मेवार जुइ । स्वतन्त्र न्यायपालिकां जनताया अधिकार व आकांक्षा संरक्षण याय्माः । संविधानय् न्यायपालिकाया अधिकारया थासा न्ह्यब्वय् धुंकाः राज्य स्वतन्त्र न्यायपालिकायात थकाय्त व सरकारय् जनताया विश्वास थनाः जनताया आकांक्षयात न्यायपालिकाय् न्ह्यचिका ब्यूगु दइ ।

५. न्यायपालिकाया आर्थिक स्वतन्त्रतायात गथे सुनिश्चित याइ ?

न्यायिक निर्णयलिसें असन्तुष्टिं राजनीतिज्ञतय्सं न्यायपालिकाया बजेट पाः याय्त स्वइगु सामान्य खँ खः । स्वतन्त्र न्यायपालिका स्वनेगुली आर्थिक स्वतन्त्रता महत्वपूर्ण जुयाचवनी । न्यायपालिकाय् आर्थिक स्वतन्त्रता सामान्यकथं संविधानय् हे प्रत्याभूति यानातइ ।

राज्यया दरु (दछ्छ्या) बजेटय् क्वछिनातःगु ब्वति न्यायपालिकायात फ्यानातःगु दइ । वा, न्यायपालिकाया बजेटयात हिलेगु वा भिंकेगु सरकारया क्षमता संविधानं लिक्काः वीफु । दसुकथं न्यायपालिकाया बजेट क्वपालेगु ज्या पनेगु व्यवस्था संविधानय् याय्फु ।

न्यायपालिकाया बजेट दय्केगु वा समीक्षा सामान्यकथं म्हतिनं निगू सरकारी निकायनं याइ । थुकिं बजेट दय्केगु ज्याखँय् राजनैतिक किचः म्हो याय्गु व पारदर्शितायात हःपाः वीत ग्वहालि याइ । मेमेगु निकायलिसेया सहकार्यया बजेट दय्केगु ज्या प्रायः कार्यकारी वा न्यायिक निकायनं याइ । विधायिकाया ज्या प्रायः न्यायिक बजेटया समीक्षा याइ । न्यायिक स्वतन्त्रता ल्यंकेत व राजनैतिक किचः मलाकेत राज्यया सर्वोच्च अदालतयात थःगु बजेट दय्केगु व ज्याय् छ्यलेगु अधिकार वियातगु दइ । न्यायपरिषदं (बुँदा ६ स्वैदिसं) नं बजेट दय्केगु ज्या ब्यूगु दइ ।

६. न्यायपटिषद्व धैगु छु ?

संविधानं प्रायः न्यायधीशत गथे ल्यइ धैगु खँ च्वयातइ । न्यायधीशत ल्ययगु थी थी तरिका दु । न्यायधीशत राष्ट्रपतिं ल्यय्फु । संसदं नं ल्यय्फु । गुबलय गुबलय न्यायाधीशत जनतां ल्ययाहइ । अन्त्य, गुलि गुलिं राज्यं न्यायधीशत ल्ययत न्यायपरिषदयात छ्यःगु दु ।

न्यायपरिषद्व छगू स्वतन्त्र संस्था खः अलय् थुकिं न्यायपालिकाया स्वतन्त्रता थातं तय्त ग्वहालि याइ । न्यायपरिषदं न्यायपालिकाया नियम व प्रशासनयात व्यवस्थित याइ । न्यायपरिषदं न्यायपालिकाया संस्थागत स्वतन्त्रता पलिस्था याय्त ग्वहालि याइ ।

न्यायाधीशं, कानून व्यवसायी व्यापारी वर्ग व सरकारी अधिकारीत थजाःपिं थी थी ख्यःया मनूत दुथ्याका न्यायपरिषद दय्की । थ्व दुजःत न्यायपरिषदय् त्याकावःपिं कार्यपालिका वा व्यवस्थापिकां नियुक्त जूपिं वा त्याःपिं वा ल्यायाहःपिं दुजःकथं नं दय्फु । राज्यं न्यायपालिकाया स्वतन्त्रतायात सुनिश्चित याय्त न्यायपरिषदय् दुजःतय्त नियुक्ति याय्त न्यायाधीशतदथुइ भोट कुर्केगु व्यवस्था याना तइ । सामान्यतः प्रधान न्यायाधीश वा उच्च अदालतया नायः न्यायपरिषदया दुजः जुइ ।

न्यायपरिषदया ज्या व अधिकार विशेष याना न्यायाधीशत ल्ययगु व मूल्यांकनया ज्याय् पारदर्शिता थकाय्गु व्यवस्था यानातइ । न्यायपरिषदं सामान्यतया क्षमता व योग्यताकथं न्यायाधीशया नियुक्ति वा सिफारिस याइ । न्यायपरिषदं याइगु मेमेगु ज्याय् प्रशासकीय ज्या, न्यायपालिकाया न्हिथंया ज्या, दुजःतय्गु आचार नियमं चीगु, न्यायपालिकाया दरु बजेट दय्केगु व न्यायाधीश व न्याय सेवाया कर्मचारीतय्त तालिमया व्यवस्था याय्गु नं खः ।

७. स्वतन्त्र न्यायपालिकाया खँय् संविधानअर्थां अहलह याय् माःगु खँ छु छु ?

स्वतन्त्र न्यायपालिका स्वनेत ल्वःगु संवैधानिक व्यवस्था याय्त संविधानसभां थी थी खँय् विशेष ध्यान वीमाली ।

» स्वतन्त्र न्यायपरिषद्व माःलाः? थुकिया अधिकार छु छु ? थुकिया स्वतन्त्रता गथे सुनिश्चित जुइ ?

- » न्यायपालिका ग्वःगु तगिंया दइ ?
- » न्यायप्रणाली एकात्मक वा द्वैध छु जुइमाः ?
- » न्यायपालिकाया अधिकार छु छु जुइमाः ?
- » न्यायाधीशतयगु योग्यता छु गुलि जुइमाः ?
- » राष्ट्रिय व प्रान्तीय तगिमय् न्यायाधीशतयगु नियुक्ति गथे जुइमाः ?
- » न्यायाधीशतयगु आचरणया अनुगमन गथे यायमाः ?
- » न्यायाधीशतयगु भूमिका, ज्या व पदावधि छु गुलि जुइमाः ?
- » सुं न्यायाधीशयात गथे पदमुक्त याइ ?
- » अदालतय् जनताया पहुँचयात गथे थकाइ ?
- » अदालतय् जनताया पहुँचयात गथे अपुकी ?
- » दक्व तगिंया अदालतया अधिकार छु छु जुइमाः ?
- » संघीय अदालतं प्रान्तीय अदालतलिसे गथे अन्तरक्रिया याइ ?
- » अदालतयात आर्थिक श्रोत गुकथं चूलाइ ?
- » मौलिक व मानव अधिकार संरक्षण यायत व्वयया अदालतया भूमिका गजागु जुइमाः ?
- » समाजय् वःमलाःपिं व ल्युनेलाःपिनिगु पुचलं न्त्याय् दय्केत गजाः गजागु उपाय नालेमाः ?
- » व्यागलं हे संवैधानिक अदालत दय्केमाःला ?

८. नेपाःया न्यायिक इतिहास गथे च्वां ?

२००७ साल न्त्यव नेपाःया कार्यकारी, व्यवस्थापकीय व न्यायिक शक्ति छम्ह हे मनू-राणा शासकयाके जक तैतःगु खः । नेपाःया न्हापांगु संविधान-नेपाल सरकार वैधानिक कानुन, २००४ य् न्यायपालिकाया व्यवस्था यानातःगु दु । थथे खुसां थ्व संविधानं न्यायपालिकाया अधिकारया छुं खँ न्त्यथनातःगु मदु । वयां लिपाया संविधान, नेपाल अन्तरिम शासन विधान, २००७ य् नं थजागु मगाःमचाः दयाः हे च्वन । थ्व संविधानय् प्रधान न्यायालय पलिस्थाया व्यवस्था यानातःगु दु । थथे जूसां, थ्व संविधानं प्रधान न्यायालयया ज्या व अधिकारया खँय् छुं न्त्यथनामतःसां मेमेगु तहया अदालतया खँ नं छुं न्त्यथनामतः । वरु मेमेगु अदालतया खँय् माःगु व्यवस्था यायगु ज्या व अधिकार विधायिकायात वियातःगु दु ।

२०१५ सालया संविधानय् शक्ति पृथकीकरणया सिद्धान्तया थी थी तत्व दुध्याकल अलय् कार्यकारी एवं विधायिकी अंगया ज्याखँयात न्यायिक पुनरावलोकनया व्यवस्था यात । थथे जूसां थुकी छुं नं प्रावधान कार्यान्वयन वा प्रभावकारी जु मजू धैगु सीमदैच्वन ।

२०१७ सालय् पंचायती व्यवस्था हयाः थी थी राजनीतिक दलयात प्रतिबन्ध तल । थ्व राजनैतिक व्यवस्थां लोकतांत्रिक शासन, बहुलवाद व विधिया शासनया आधारभूत मू व मान्यतायात नं अस्वीकार

यात । फुक्क शक्ति व अधिकार जुजुयाके तयाविल । थ्व व्यवस्थाय् शक्ति पृथकीकरणया अस्तित्व मन्त । सर्वोच्च अदालतया सर्वोच्चता पलिस्था मजून अलय् अदालतया न्यायिक पुनरावलोकनया अधिकार लिक्कुका: विल ।

२०४७ सालया संविधानं देशया इतिहासय् हे न्हापांगु खुसी शक्तिशाली न्यायपालिका दय्कल । थ्व संविधानं सर्वोच्च अदालतयात संविधानया अन्तिम व्याख्याता व मौलिक अधिकारया रक्षककथं न्ह्यव्वल । न्यायिक स्वतन्त्रतायात ल्यंकेत सर्वोच्च अदालतया न्यायधीशतय्त विधायिका-संसदय् महाभियोगया प्रक्रियां जक पदं चीकेफैगु व्यवस्था यात । थथे हे न्यायधीशतय्त नियुक्ति, सरुवा व पदोन्नतिया सिफारिस याय्त न्यायपरिषद् दय्केत संवैधानिक व्यवस्था यात । जिल्ला, पुनरावेदन व सर्वोच्च अदालत दैगु याना स्वंगु तगिया अदालती व्यवस्था दय्कल । संविधानं सर्वोच्च अदालतयात पूर्ण न्याय वीत छुं नं उजं वीफैगु याना: असाधारण अधिकार नं विल । आ:या नेपा:या अन्तरिम संविधान अन्तरगतया अदालती प्रणाली २०४७ सालया संविधानय् जूगु व्यवस्था थे हे ख: ।

संविधानसभाय् अहलह याय्मा:गु छुं थ्वं

संविधानसभा स्वतन्त्र न्यायपालिकाया प्रारूप दय्केवल्य् ध्यान वीमा:गु छुं छुं विकल्प थथे ख:

विकल्प	बल्लागु पक्ष	हाथ्या:
न्यायपालिकाया व्यवस्थापन न्यायपरिषदं याइगु	» न्यायाधीशत राजनैतिक वा मेमेगु किचलं मकिक वा संरक्षित जूगु सुनिश्चित याय्त ग्वहालि याइ ।	» यदि न्यायपालिकाया व्यवस्थापन मूकथं न्यायाधीशतसें याइगु ख:सा इमित मेगु श्रोत नं बीमा: अलय् इपिं आ: स्वयां ब्यागलं जवाफदेही जुइमा: ।
न्यायपालिकाया व्यवस्थापन कार्यकारी जुइगु	» गुलिसिनं त्याकावपीं राजनैतिक-क:मितय्त छुं नियन्त्रणया अधिकार बिया: न्यायिक जवाफदेहीतायात सुनिश्चित याय्त ग्वहाली याइ धाइ ।	» थुकिं राजनैतिक क:मितय्त न्यायाधीशतय्त सरुवा, बहुवा, अनुशासन व मेमेगु पक्षया नियन्त्रणं न्यायपालिकायात लिच्च: लाकेत अप्ची ।
एकात्मक न्यायप्रणाली (संघ व प्रान्तया एकात्मक न्यायालय)	» थ्वैत व्यवस्थापन याय्त अ:पुइ । » थ्व: म्हो खर्चया जुइ । » क्षेत्राधिकारया खँय् यक्को कचवं जुइमखु । » अदालतया निर्णय ज्याय् छ्यलेत अ:पुइ ।	» प्रादेशिक मुद्दाया सम्बोधन बाँलाक मजुइफु । » थ्व व्यवस्था संघीय प्रणालीयात पाय्छी मजुइफु । » जटील संवैधानिक कचवं ज्यंकेत थ्व: पाय्छी मजुइफु ।

विकल्प	बल्लागु पक्ष	हाथ्या:
द्वैध न्यायपालिका (संघ व प्रान्तया ब्यागल ब्यागल न्यायपालिका)	<ul style="list-style-type: none"> » संघीय व प्रान्तीय अदालतया अधिकार सीदयक ब्यागलं यानातइ । » गंभीर संवैधानिक कचवं ल्वयूक ज्यनेफु । » संघीय प्रणालीयात बल्लाकेत थुकिं प्रभावकारी भूमिका म्हिते फु । 	<ul style="list-style-type: none"> » आपा खर्च माःगु » जटिल » अधिकारा इने थाकुइगु » अधिकार लागगा इनेगुलि कचवं » अदालतया तह व क्षेत्राधिकारय् तब्या जूगुलिं न्याय सम्पादनय् लिबाय् फैगु ।
ब्यागलं संवैधानिक अदालत	<ul style="list-style-type: none"> » संवैधानिक विषयया न्यायिक समाधान अपुक दैगु । » संवैधानिक सर्वोच्चता पलिस्था यायूत अपुइगु । » राज्यया थी थी निकाययात संविधानया लागगा दुने तयूत अपुइगु । » संघीय व्यवस्था न्हयाके अप्चीगु । 	<ul style="list-style-type: none"> » ज्याय् छयलेगुलि थ्व खर्चिलो जुइ फु । » क्षेत्राधिकारया खँय् मेमेगु अदालत लिसे कचवं पिदनेफु । » थ्व: जटिल जुइफु ।
साधारण वा संवैधानिक कचवंया सुनुवाइ यायूत एकल न्यायालय	<ul style="list-style-type: none"> » थ्व म्हो खर्चिलो जुइ । » थ्व प्रणाली नेपाःया ताःहाकःगु अनुभव दु । » म्हो जटिल 	<ul style="list-style-type: none"> » संवैधानिक विषयनं माक्व ज्ञान मकायूफु । » जटिल संवैधानिक विषययातकया निर्णय माक्व ज्ञान मदयकं हे जुइफु । » संविधानयया पाय्छि व्याख्या मदया संवैधानिक विकासया प्रक्रियाय् पंग वयूफु ।

सफू-माःया खंय्

संविधानसभाया दुजःत व थ्व खंय् च्यूताः तइपिन्त संविधान च्वय्गु ज्यालिसे स्वापूदूगु आधारभूत खँ थुइकेवीगु हे थ्व सफूमाःया तातुना खः । थ्व पिथना संवैधानिक लिच्चःयात बिस्कं पूर्वानुमान याइगु अवधारणा-पौ वा न्ह्यपौ मखु । थ्व सफूमाः यूएनडीपीया 'नेपालय् सहभागितामूलक संविधान दय्केत ग्वहालि' (एसपीसीबीएन) परियोजनाया ग्वसालय् नेपाःमि व अन्तराष्ट्रिय संविधानविद्पिनिगु मंकाः कुतःया लिच्चः खः ।

थ्व सफूमाः सुथां लाकेत थःगु प्रतिक्रिया व टिप्पणी बियादीत विशेष इनाप दु । फयांफति आपाः सुसूचित, प्रतिबद्ध व रचनात्मक सहलहयात तिवः वीगु खँ पितवीफःसा थ्व पिथनाया तातुना पूवनी । ब्वमिपिनिगु थी थी रचनात्मक टिप्पणीया लिधंसाय् थ्व सफूयात भिंकाः न्हुगु संस्करणया नापनापं मेमेगु सफू नं पिथने फु ।

थ्व सफू-माःयात नेपाःया मू मू भाषाय् हीकेगु भवलय् तःजिक गुणस्तरं भय्वीकेत सम्बन्धित भाय् ल्हाइपिसं थुइगु पाय्छि खंय्वः छय्लेगु फक्व कुतः जूगु दु । खंय्वःया ल्वःगु व पाय्छि छय्लाबुलायात कयाः सम्बन्धित भाय् ल्हाइपिनिदथुइ लिपा लिपा सहलह जुइगु भलसा काय् । संवैधानिक संवाद केन्द्रया तातुना अजाःगु सहलहया पूर्वानुमान याय्गु मखसे थी थी भासय् ग्वहाली ज्वलं पिथनाः थुगु कुतःया समावेशिता व पहुँच अप्वय्केगु खः ।

संविधान चयुगु ज्यलिसे स्वापू दूगु थी थी विषयवस्तुयात कया: संवैधानिक संवाद केन्द्रं पिथनेत्यंगु व्वनेज्वलंया छव्व थ्व सफू ख: ।

सभासदत व थ्व खँय् च्यूता: तइपिन्त मू मू संवैधानिक अवधारणा व मुद्दाया सन्दर्भय् प्रतिबद्ध जुइकेगु थ्व पिथनामा:या तातुना ख: । नेपाली, मैथिली, भोजपुरी, थारु, मगः, तामाङ्ग, नेवा: थजा:गु नेपा:या मू मू भाय्या नापं अङ्ग्रेजी भासं नं थ्व सफूमा: पिथनेगु ग्वसा: दु । व्वनेज्वलंनापं न्यनेज्वलं (क्यासेट, डीभीडी) नं पिदंगु दु, अलय् थुकियात अनलाइनय् नं तयात:गु दु ।

न्हापांखुसी थ्व पिथनाय् दुथ्याइगु विषयवस्तु थथे ख: - देय् व धर्म, सङ्घीय प्रणाली, संविधानय् मानव अधिकार, आदिवासी जनजातिया अधिकार, अल्पसङ्ख्यकतयगु अधिकार, सरकारया थी थी प्रणाली, स्वतन्त्र न्यायपालिका, विविधता व सामाजिक समावेशीकरण, स्थानीय स्वशासन व सहभागितामूलक संविधान दयकेगु प्रक्रिया ।

संवैधानिक संवाद केन्द्र

स्वंगुगु व प्यंगुगु तँ, अल्फा बेटा कम्प्लेक्स, बुद्धनगर, येँ
टेलिफोन नं. ९७७-१-४७८५४६६ / ४७८५४८६ / ४७८५९९८
ई-मेल : info@ccd.org.np
वेबसाइट : www.ccd.org.np

